सुस्मिता नेपालको कथाकारिताको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस,नेपाली
विषयको स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
शान्ता पन्त
नेपाली शिक्षण समिति
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाण्डौ ।

२०७०

शोधनिर्देशक
श्री तुलसीमान श्रेष्ठ
(सह-प्राध्यापक)

सुस्मिता नेपालको कथाकारिताको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस,नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
शान्ता पन्त
नेपाली शिक्षण समिति
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाण्डौ ।
२०७०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग,काठमाण्डौं

मितिः २०७०।०६।१८

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय,मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पसका छात्रा शान्ता पन्तले स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको “**सुस्मिता नेपालको कथाकारिताको अध्ययन**” शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

....	....	....
(रामचन्द्र फुँयाल)	(तुलसीमान श्रेष्ठ)	(भगवानचन्द्र ज्ञवाली)
बाह्य परीक्षक	शोध निर्देशक	विभागीय प्रमुख

<u>सिफारिस पत्र</u>

त्रिभुवन विश्वविद्यालय,मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस,नेपाली विषयका छात्रा शान्ता पन्तले स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि "**सुस्मिता नेपालको कथाकारिताको अध्ययन**" शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । परिश्रम र लगनशीलता पूर्वक गरेको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु । यस शोधपत्रको मूल्याङ्कनको लागि रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस,नेपाली शिक्षण समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७०।०६।११

....

(तुलसीमान श्रेष्ठ)
सह प्राध्यापक
शोध निर्देशक
रत्न राज्यलक्ष्मी क्यम्पस
प्रदर्शनी मार्ग, काठमाण्डौ

कृतज्ञता– ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्र पूरा गर्नका लागि आदरणीय गुरु श्री **तुलसीमान श्रेष्ठ**ज्यूका कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । यस शोधकार्यलाई यस रुपमा ल्याइपुऱ्याउन प्रारम्भदेखि अन्तिम क्षणसम्म अति व्यस्त समयबाट पनि फुर्सद निकालेर शोधकार्यको पूर्णताका लागि आवश्यक सल्लाह,सुझाउ र निर्देशन दिँदै शोधपत्रको निरीक्षण र परिमार्जन गरिदिनु हुने मेरा शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरुप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यस क्रममा मलाई सजग र सचेत बनाउँदै सुमार्गमा डोऱ्याउने आदरणीय गुरुज्यूको म सदा ऋणी रहने छु ।

क्याम्पसको नेपाली विभागले विभिन्न विषयका शीर्षकहरुमा शोध कार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्दै आएकामा यस विभागलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधप्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने सुअवसर दिने विभागीय प्रमुखज्यू भगवान चन्द्र ज्ञवाली प्रति पनि म कृतज्ञ छु । त्यसै गरी शोधपत्रको तयारीका क्रममा सहयोग गर्दै शीघ्रताका निम्ति प्रेरित र कार्योन्मुख गराउनु हुने नेपाली केन्द्रीय विभागका आदरणीय गुरुहरुप्रति शब्दश्रद्धा व्यक्त गर्दछु ।

शोधलेखनको क्रममा सुस्मिता नेपालका बारेमा विविध प्रामाणिक तथा आधारभूत सामाग्रीबारे जानकारी गराउनेहरुप्रति कृतज्ञता अर्पण गर्दछु । यसै क्रममा शोधनायकका विभिन्न सामाग्री उपलब्ध गराइदिनु हुने श्री अच्युत घिमिरेप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

यस शोधकार्यका लागि आवश्यक पुस्तक तथा पत्रपत्रिका सरल र सहज रुपमा उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने त्रि.वि.केन्दीय पुस्तकालय, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस पुस्तकालयलाई पनि हार्दिक धन्यवाद चढाउँछु ।

शोधप्रतिवेदन लेखनदेखि शोधपत्रको तयारीसम्म सामाग्री सङ्कलनका क्रममा शोधनायकले गरेको सहयोगलाई पनि म बिर्सन सक्दिन, त्यसै गरी शोधपत्र तयार पार्दा विविध पक्षबाट सहयोग गरी उचित सल्लाह र हौसला प्रदान गर्ने मेरा सहृदयी मित्रहरु श्रीमती रीता भुजेल तथा श्रीमती रुकु हुंमागाईं पनि धन्यवादका पात्र छन् । साथै यस शोधपत्रलाई छिटो छरितो रुपमा टङ्कण गर्ने भाइ श्री राजन पुतुवारलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा म यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय,नेपाली केन्द्रीय विभाग रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस इकाइ समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र: २०६४/२०६५
परीक्षा क्रमाङ्क :४३९२
त्रि.वि.द.नं.: ११५१९-८३
मिति : २०७०।०६।२१

....
(शान्ता पन्त)
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग,काठमाण्डौ ।

विषय–सूची

स्वीकृति पत्र	
सिफारिस पत्र	
कृतज्ञताज्ञापन	
सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची	पृष्ठ
परिच्छेद एक : शोधपरिचय	**१–५**
१.१ विषय परिचय	१
१.२ शोध समस्या	२
१.३ शोधको उद्देश्य	२
१.४ शोधकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधको औचित्य	४
१.६ शोध सीमा	५
१.७ शोध विधि	५
१.८ शोधपत्रको रुपरेखा	५
परिच्छेद दुई : नेपाली कथाको सैध्दान्तिक परिचय	**६–३२**
२.१ कथाको व्युत्पत्ति	६
२.२ कथाको परिभाषा	६
२.२.१ कथा सम्बन्धी पाश्चात्य परम्परा	७
२.२.२ अँग्रेजी साहित्यकारका दृष्टिमा कथा	८
२.२.३ हिन्दी साहित्यकारका दृष्टिमा कथा	९
२.२.४ नेपाली साहित्यकारका दृष्टिमा कथा	१०
२.३ कथाको तत्व	११
२.३.१ कथानक	१२
२.३.२ पात्र/ चरित्र	१४
२.३.३ उद्देश्य	१६
२.३.४ दृष्टिविन्दु	१७
२.३.४.१ आन्तरिक दृष्टिविन्दु	१८
२.३.४.२ बाह्य दृष्टिविन्दु	१९
२.३.५ भाषा	१९
२.३.६ निष्कर्ष	२१
२.४ कथा वर्गीकरणका आधारहरु	२१
२.४.१ विषयवस्तुका आधारमा वर्गीकरण	२३
२.४.१.१ सामाजिक कथा	२३

२.४.१.२ मनोवैज्ञानिक कथा २४
२.४.१.३ राजनैतिक कथा २४
२.४.१.४ ऐतिहासिक कथा २४
२.४.२ शैलीका आधारमा वर्गीकरण २४
२.४.२.१ अभिव्यक्ति प्रणालीका आधारमा वर्गीकरण २५
२.४.२.१(क) वर्णनात्मक २५
२.४.२.१(ख) आत्मकथानात्मक २५
२.४.२.१(ग) संवादात्मक वा नाटकीय २५
२.४.२.१(घ) पत्रात्मक २६
२.४.३ रचना विधाका आधारमा वर्गीकरण २६
२.४.३.१ घटनाप्रधान २६
२.४.३.२ चरित्रप्रधान २६
२.४.३.३ विचारप्रधान २६
२.४.४ दृष्टिविन्दुका आधारमा वर्गीकरण २७
२.४.४.१ आन्तरिक दृष्टिविन्दु २७
२.४.४.२ बाह्य दृष्टिविन्दु २८
२.४.५ उद्देश्यका आधारमा वर्गीकरण २८
२.४.५.१ आदर्शोन्मुख यथार्थवादी २९
२.४.५.२ मनोविश्लेषणवादी २९
२.४.५.३ यथार्थवादी २९
२.४.५.४ व्यङ्ग्यात्मक २९
२.४.५.५ रतिरागात्मक वा यौनवादी २९
२.४.५.६ प्रगतिवादी कथा ३०
२.४.५.७ अस्तित्ववादी कथा ३०
२.४.५.८ स्वच्छन्दवादी कथा ३०
२.४.५.९ प्रयोगवादी कथा ३०
२.४.५.१० नवचेतनावाद ३१
२.४.५.११ प्रेममूलक ३१
२.५ निष्कर्ष ३१

परिच्छेद तीन : सुस्मिता नेपालको जीवनी व्यक्तित्व र कृतित्व ३३–४१

३.१ सुस्मिता नेपालको जीवनी ३३
३.१.१ जन्म र जन्म स्थान ३३
३.१.२ वाल्यकाल ३४
३.१.३ शिक्षा ३४
३.१.४ दाम्पत्य जीवन ३४

३.१.५ आर्थिक स्थिति ३४
३.१.६ पेशा ३५
३.१.७ विभूषण,पदक तथा सम्मान पत्र ३५
३.१.८ शिक्षण संस्थाहरुमा संलग्नता ३५
३.१.९ भ्रमण ३६
३.१.१० धार्मिक दृष्टिकोण ३६
३.१.११ जीवनप्रतिको दृष्टिकोण ३६
३.१.१२ प्रकृतिप्रतिको दृष्टिकोण ३६
३.१.१३ राजनैतिक दृष्टिकोण ३७
३.१.१४ रुचि ३७
३.१.१५ साहित्य लेखनको प्रेरणा ३७
३.१.१६ भाषा ३७
३.२ सुस्मिता नेपालको व्यक्तित्व ३८
३.२.१ सुस्मिता नेपालको बाह्य व्यक्तित्व ३८
३.२.२ सुस्मिता नेपालको साहित्यिक व्यक्तित्व ३९
३.२.२.१ उपन्यासकार व्यक्तित्व ३९
३.२.२.२ कथाकार व्यक्तित्व ३९
३.२.२.३ कवि व्यक्तित्व ४०
३.२.२.४ निवन्धकार व्यक्तित्व ४१
३.२.२.५ शिक्षण व्यक्तित्व ४१

परिच्छेद चार : कथा सिध्दान्तका आधारमा सुस्मिता नेपालको "हवाइजहाजसँगै उडेको मन" कथा संग्रहको विश्लेषण ४२–१२५

४.१ उसको आँसु ४२
४.१.१ कथावस्तु ४२
४.१.२ पात्र ४३
४.१.३ संवाद ४३
४.१.४ परिवेश ४३
४.१.५ उद्देश्य ४४
४.१.६ भाषा शैली ४४
४.१.७ दृष्टिविन्दु ४४
४.१.८ शीर्षकमा सार्थकता ४४
४.१.९ घटना ४५
४.१.१० द्वन्द्व ४५
४.२ छोराछोरीको स्पर्श ४५
४.२.१ कथावस्तु ४५
४.२.२ पात्र ४६
४.२.३ संवाद ४६

४.२.४ परिवेश ४७
४.२.५ उद्देश्य ४७
४.२.६ भाषाशैली ४७
४.२.७ दृष्टिविन्दु ४८
४.२.८ शीर्षकमा सार्थकता ४८
४.२.९ घटना ४८
४.२.१० द्वन्द्व ४८
४.३ भविष्यको बाटो ४९
४.३.१ कथानक ४९
४.३.२ पात्र ४९
४.३.३ संवाद ५०
४.३.४ परिवेश ५०
४.३.५ द्वन्द्व ५१
४.३.६ उद्देश्य ५१
४.३.७ दृष्टिविन्दु ५१
४.३.८ घटना ५१
४.३.९ भाषाशैली ५२
४.३.१० शीर्षकमा सार्थकता ५२
४.४ उसको हँसिलो अनुहार ५२
४.४.१ कथानक ५२
४.४.२ पात्र ५३
४.४.३ संवाद ५३
४.४.४ परिवेश ५४
४.४.५ द्वन्द्व ५४
४.४.६ उद्देश्य ५४
४.४.७ दृष्टिविन्दु ५४
४.४.८ घटना ५५
४.४.९ भाषाशैली ५५
४.४.१० शीर्षकमा सार्थकता ५५
४.५ घाम नडुब्दै ५६
४.५.१ कथानक ५६
४.५.२ पात्र ५६
४.५.३ संवाद ५७
४.५.४ परिवेश ५७
४.५.५ उद्देश्य ५७
४.५.६ दृष्टिविन्दु ५८
४.५.७ द्वन्द्व ५८
४.५.८ घटना ५८
४.५.९ भाषाशैली ५९

४.५.१० शीर्षकमा सार्थकता ५९
४.६ समस्या ५९
४.६.१ कथानक ५९
४.६.२ पात्र ६०
४.६.३ उद्देश्य ६१
४.६.४ परिवेश ६१
४.६.५ संवाद ६१
४.६.६ द्वन्द्व ६१
४.६.७ घटना ६२
४.६.८ दृष्टिविन्दु ६२
४.६.९ भाषाशैली ६२
४.६.१० शीर्षकमा सार्थकता ६२
४.७ समुन्द्रका छालहरुसँगै ६३
४.७.१ कथानक ६३
४.७.२ पात्र ६३
४.७.३ परिवेश ६४
४.७.४ दृष्टिविन्दु ६४
४.७.५ द्वन्द्व ६५
४.७.६ घटना ६५
४.७.७ संवाद ६५
४.७.८ उद्देश्य ६६
४.७.९ भाषाशैली ६६
४.७.१० शीर्षकमा सार्थकता ६६
४.८ उसले लामो हाई काढ्यो ६७
४.८.१ कथानक ६७
४.८.२ पात्र ६७
४.८.३ परिवेश ६८
४.८.४ उद्देश्य ६८
४.८.५ दृष्टिविन्दु ६९
४.८.६ घटना ६९
४.८.७ द्वन्द्व ६९
४.८.८ संवाद ६९
४.८.९ भाषाशैली ७०
४.८.१० शीर्षकमा सार्थकता ७०
४.९ हो र ऊ मरेछ ७०
४.९.१ कथानक ७०
४.९.२ पात्र ७१
४.९.३ परिवेश ७२
४.९.४ द्वन्द्व ७२

४.९.५ उद्देश्य	७३
४.९.६ घटना	७३
४.९.७ दृष्टिविन्दु	७३
४.९.८ संवाद	७४
४.९.९ भाषाशैली	७४
४.९.१० शीर्षकमा सार्थकता	७४
४.१० हरेक दिन गुडिरहेछ	७४
४.१०.१ कथानक	७५
४.१०.२ पात्र	७५
४.१०.३ परिवेश	७६
४.१०.४ उद्देश्य	७६
४.१०.५ घटना	७७
४.१०.६ द्वन्द्व	७७
४.१०.७ दृष्टिविन्दु	७७
४.१०.८ संवाद	७७
४.१०.९ भाषाशैली	७८
४.१०.१० शीर्षकमा सार्थकता	७८
४.११ निस्तब्ध रातमा मन पोखिँदा	७८
४.११.१ कथानक	७८
४.११.२ पात्र	७९
४.११.३ परिवेश	७९
४.११.४ उद्देश्य	८०
४.११.५ दृष्टिविन्दु	८०
४.११.६ घटना	८०
४.११.७ द्वन्द्व	८०
४.११.८ संवाद	८१
४.११.९ भाषाशैली	८१
४.११.१० शीर्षकमा सार्थकता	८१
४.१२ मेटर्निटी वार्ड	८१
४.१२.१ कथानक	८२
४.१२.२ पात्र	८२
४.१२.३ परिवेश	८२
४.१२.४ उद्देश्य	८३
४.१२.५ दृष्टिविन्दु	८३
४.१२.६ द्वन्द्व	८३
४.१२.७ घटना	८३
४.१२.८ संवाद	८४
४.१२.९ भाषाशैली	८४
४.१२.१० अर्थ सापेक्ष	८४

४.१३ को होलान् मेरा बाबा	८४
४.१३.१ कथानक	८४
४.१३.२ पात्र	८५
४.१३.३ परिवेश	८६
४.१३.४ संवाद	८६
४.१३.५ द्वन्द्व	८६
४.१३.६ घटना	८७
४.१३.७ दृष्टिविन्दु	८७
४.१३.८ उद्देश्य	८७
४.१३.९ भाषाशैली	८८
४.१३.१० शीर्षकमा सार्थकता	८८
४.१४ म द्वन्द्वमा परेँ	८८
४.१४.१ कथानक	८८
४.१४.२ पात्र	८९
४.१४.३ परिवेश	९०
४.१४.४ घटना	९०
४.१४.५ उद्देश्य	९०
४.१४.६ द्वन्द्व	९०
४.१४.७ दृष्टिविन्दु	९१
४.१४.८ भाषाशैली	९१
४.१४.९ संवाद	९१
४.१४.१० अर्थ सापेक्ष	९१
४.१५ म बाढी झैँ रोइरहेँ	९२
४.१५.१ कथानक	९२
४.१५.२ पात्र	९२
४.१५.३ परिवेश	९३
४.१५.४ उद्देश्य	९३
४.१५.५ द्वन्द्व	९४
४.१५.६ घटना	९४
४.१५.७ दृष्टिविन्दु	९४
४.१५.८ संवाद	९४
४.१५.९ भाषाशैली	९५
४.१५.१० शीर्षकमा सार्थकता	९५
४.१६ कति विश्वास थियो ऊ प्रति मेरो	९५
४.१६.१ कथानक	९५
४.१६.२ पात्र	९६
४.१६.३ परिवेश	९७
४.१६.४ उद्देश्य	९७
४.१६.५ दृष्टिविन्दु	९७

४.१६.६ घटना ९८
४.१६.७ द्वन्द्व ९८
४.१६.८ संवाद ९८
४.१६.९ भाषाशैली ९८
४.१६.१० शीर्षकमा सार्थकता ९९
४.१७ सेता कपालका अनुभवहरु ९९
४.१७.१ कथानक ९९
४.१७.२ पात्र १००
४.१७.३ परिवेश १००
४.१७.४ उद्देश्य १००
४.१७.५ घटना १०१
४.१७.६ दृष्टिविन्दु १०१
४.१७.७ द्वन्द्व १०१
४.१७.८ संवाद १०१
४.१७.९ अर्थ सापेक्ष १०२
४.१७.१० भाषाशैली १०२
४.१८ पिडा आँखाबाट झऱ्यो १०२
४.१८.१ कथानक १०२
४.१८.२ पात्र १०३
४.१८.३ परिवेश १०३
४.१८.४ उद्देश्य १०४
४.१८.५ द्वन्द्व १०४
४.१८.६ घटना १०४
४.१८.७ दृष्टिविन्दु १०४
४.१८.८ संवाद १०५
४.१८.९ भाषाशैली १०५
४.१८.१० शीर्षकमा सार्थकता १०५
४.१९ हवाईजहाजसँगै उडेको मन १०५
४.१९.१ कथानक १०६
४.१९.२ पात्र १०६
४.१९.३ परिवेश १०७
४.१९.४ उद्देश्य १०७
४.१९.५ द्वन्द्व १०७
४.१९.६ घटना १०८
४.१९.७ दृष्टिविन्दु १०८
४.१९.८ संवाद १०८
४.१९.९ भाषाशैली १०८
४.१९.१० शीर्षकमा सार्थकता १०९
४.२० नितान्त एक्लै १०९

४.२०.१ कथानक	१०९
४.२०.२ पात्र	११०
४.२०.३ परिवेश	११०
४.२०.४ उद्देश्य	१११
४.२०.५ घटना	१११
४.२०.६ द्वन्द्व	१११
४.२०.७ दृष्टिविन्दु	११२
४.२०.८ संवाद	११२
४.२०.९ भाषाशैली	११२
४.२०.१० शीर्षकमा सार्थकता	११२
४.२१ सविना	११३
४.२१.१ कथानक	११३
४.२१.२ पात्र	११३
४.२१.३ परिवेश	११४
४.२१.४ उद्देश्य	११४
४.२१.५ घटना	११४
४.२१.६ द्वन्द्व	११५
४.२१.७ संवाद	११५
४.२१.८ दृष्टिविन्दु	११५
४.२१.९ भाषाशैली	११५
४.२१.१० शीर्षकमा सार्थकता	११६
४.२२ साँझपर्न लागिसकेको थियो	११६
४.२२.१ कथानक	११६
४.२२.२ पात्र	११७
४.२२.३ परिवेश	११७
४.२२.४ उद्देश्य	११७
४.२२.५ घटना	११८
४.२२.६ द्वन्द्व	११८
४.२२.७ संवाद	११८
४.२२.८ दृष्टिविन्दु	११९
४.२२.९ भाषाशैली	११९
४.२२.१० शीर्षकमा सार्थकता	११९
४.२३ अभाव र गरिवीको सडक	११९
४.२३.१ कथानक	११९
४.२३.२ पात्र	१२०
४.२३.३ परिवेश	१२०
४.२३.४ उद्देश्य	१२१
४.२३.५ घटना	१२१
४.२३.६ द्वन्द्व	१२१

४.२३.७ दृष्टिविन्दु १२१
४.२३.८ संवाद १२२
४.२३.९ भाषाशैली १२२
४.२३.१० शीर्षकमा सार्थकता १२२
४.२४ समयको अनुहार १२२
४.२४.१ कथानक १२२
४.२४.२ पात्र १२३
४.२४.३ परिवेश १२३
४.२४.४ उद्देश्य १२४
४.२४.५ घटना १२४
४.२४.६ द्वन्द्व १२४
४.२४.७ दृष्टिविन्दु १२५
४.२४.८ संवाद १२५
४.२४.९ भाषाशैली १२५
४.२४.१० शीर्षकमा सार्थकता १२५
५ निष्कर्ष १२६

परिच्छेद : पाँच : उपसंहार **१२७-१३२**

५.१ सारांश १२७
५.२ उपसंहार १२९

परिशिष्ट **१३३-१४८**

सन्दर्भकृति सूची **१४९–१५१**

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

ई.पू. – ईशापूर्व
ई.सं. – ईश्वी संवत्
एम्.ए. – माष्टर अफ आर्टस्
बी.ए. – व्याचलर अफ आर्टस्
डा. – डाक्टर
वि.सं. – विक्रम संवत्
पृ. – पृष्ठ
त्रि.वि. – त्रिभुवन विश्वविद्यालय
चौ.सं. – चौथो संस्करण
पां.सं. – पांचौं संस्करण
ते.सं. – तेस्रो संस्करण
दो.सं. – दोश्रो संस्करण
ने.के.वि. – नेपाली केन्द्रीय विभाग
सम्पा. – सम्पादक
प्रा. – प्राध्यापक
पृ. – पृष्ठ
वि.पी. – विश्वेश्वरप्रसाद
छै.सं. – छैटौं संस्करण